

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap 1 i den fristående gymnasieskolan Peabskolan i Solna kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Peabskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap A/1 under år 2011. Granskningen vid Peabskolan i Solna kommun ingår i detta projekt.

Peabskolan besöktes den 1-2 december 2011. Granskningen utgår från kursplanen för religionskunskap 1. Ansvariga inspektörer har utredarna Partow Khademi och Johan Pellberg varit. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av religionskunskap A/1 i gymnasieskolan genomförs i 28 kommunala skolor och 19 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Skolinspektionen genomför också inom ramen för samtliga ämnesgranskningar 2011 en granskning av IT-användningen på skolorna. Syftet är att undersöka om skolorna erbjuder en tidsenlig utbildning där IT används på ett sätt som stödjer elevernas lärande och bidrar till ökad måluppfyllelse. Granskningen uppmärksammar också elevernas förutsättningar att utveckla den digitala kompetens de behöver för att vara förberedda för fortsatta studier och samhällsdeltagande.

Bakgrundsuppgifter om Peabskolan

Peabskolan är en fristående gymnasieskola och ligger i Solna kommun. Skolan startade sin verksamhet läsåret 2008/09 och har idag totalt 108 elever varav

cirka 20 procent har ett annat modersmål än svenska. Undervisningen i kursen religionskunskap 1 genomförs på Bygg och anläggningsprogrammet och har tilldelats 50 lärarledda undervisningstimmar. Kursen ges i årskurs 1 en gång per vecka i två terminer. I mitten av höstterminen sker dock ett avbrott på fem veckor när eleverna genomför arbetsplatsförlagt lärande (APL).

Klasser i Peabskolan består vanligtvis av omkring 20 elever varav de flesta är män. Ett av skolans prioriterade områden är att arbeta med att rekrytera fler kvinnliga elever till skolan då bygg- och anläggningsbranschen i huvudsak domineras av män. Skolans lärare i kursen religionskunskap 1 är även lärare i samma kurs på systerskolan i Upplands Väsby. Läraren har ämneskunskap i religionskunskap men saknar lärarutbildning.

En av skolans centrala pedagogiska idéer är att tillämpa ämnesintegrering d.v.s. strävan mot att i möjligaste mån sammankoppla gymnasiegemensamma ämnen med andra kurser inom Bygg och anläggningsprogrammet. Detta gäller även kursen religionskunskap 1. Enligt rektorn är syftet med detta att erbjuda eleverna en utbildning som är relevant och verklighetsanpassad.

Då skolan är relativt nyetablerad finns för närvarande ingen nationell statistik att tillgå beträffande resultaten i kursen religionskunskap A. Skolans betygsstatistik för läsåren 2008/09 till och med 2010/11 visar att det är enstaka elever som inte uppnår målen i kursen religionskunskap A. Med anledning av att skolan haft enstaka kvinnliga elever redovisas inte i denna rapport skillnaderna i betygsresultat mellan kvinnliga och manliga elever.

Lektionssalarna i Peabskolan är anpassade efter den undervisning som bedrivs. Karaktärsämnena undervisas i stora salar med tillgång till byggutrustning. Skolan har även klassrum med klassisk bänklacering där exempelvis borden placerats enligt så kallad biosittning med fokus framåt mot en whiteboardtavla.

Resultat av granskningen

Undervisningen sker i enlighet med ämnesplanen

Detta avsnitt behandlar dels om undervisningen omfattar de tre områden som finns i ämnesplanen; religion, livsåskådning och etik, dels om undervisningen ger eleverna möjlighet till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion.

Den första lektionen som Skolinspektionen observerar äger rum i en av skolans byggsalar och ingår i ett ämnesövergripande projekt som eleverna i kursen religionskunskap 1 genomför i samarbete med kursen bygg och anläggning 1, bygg och anläggning 2, engelska 5, matematik 1a och svenska 1. Det ämnesövergripande projektet "Skapande och skapelseberättelser" genomförs i grupper

av fyra eller fem elever och är vid observationstillfället i sitt slutskede. Till denna lektion har varje grupp hunnit konstruera en modell på en helig byggnad och har förberett en muntlig presentation. Skolinspektionen tar del av flera gruppers redovisningar och noterar att alla berörda lärare, inklusive religionsläraren är närvarande. Vad avser den delen av redovisningen som relaterar till kursen religionskunskap 1 lyfter elever bland annat fram de religiösa kännetecknen i varje vald byggnad, detta gäller såväl utseende som funktion. Som exempel på detta berättar en grupp om några av de utmärkande dragen i en moské såsom halvmåne, minaret och mihrab. De uppmärksammar också en imams funktion i moskén samt var i byggnaden kvinnor respektive män läser bön. Varje presentation avslutas med en frågestund där både övriga elever och lärarna får möjlighet att ställa frågor. Vid detta tillfälle är även rektorn närvarande då det ämnesövergripande projektet har en central roll i skolans pedagogiska profil.

I den andra lektionen håller eleverna muntliga examinationer där grupper, bestående av tre till fem elever, var för sig redovisar sina kunskaper och analyser olika världsreligioner. Varje grupp har tilldelats två religioner varav en alltid är kristendomen. Varje gruppexamination genomförs under ca 30 minuter. Utöver en redovisning om faktakunskaper såsom centrala ritualer i respektive religion får varje grupp svara på frågor rörande gudsbild, människosyn, samhällssyn och ställningstagande i olika etiska frågor. Exempelvis i samband med gruppexaminationen om gudssynen reflekterar eleverna om skillnader mellan buddismens avsaknad av en tydlig gudsbild och kristendomens doktrin om treenigheten.

Genom intervjuer med eleverna och läraren framgår att man redan vid kursstarten påbörjat arbetet med ämnesplanens syfte, att eleverna ska få förutsättningar att utveckla kunskaper om olika uppfattningar om religion och vetenskap samt förmåga att analysera detta. Som exempel på detta nämner elever och läraren vid intervjuerna att de redan på ett tidigt stadium fick ventilerat olika åsikter om vetenskapens och religionernas syn på evolutionen. Vidare berättar såväl eleverna som läraren att klassen vid det tillfället upptäckte den berikande mångfald av uppfattningar som fanns bland eleverna själva och att detta har lett till att de även vågar utforska andra existentiella områden. Läraren berättar också att undervisning om världsreligionerna även har inkluderat etiska diskussioner om vad som är rätt eller fel beträffande bland annat kvinnosyn och homosexualitet. Vidare framkommer av lärarens terminsplanering att undervisningen utgår ifrån att kursen omfattar religion, livsåskådning och etik. Exempelvis i januari månad 2012 kommer eleverna att delta i ett ämnesövergripande projekt med fokus på området etik. Vidare noterar Skolinspektionen

att kursen kommer att avslutas med ett temaarbete om religiösa och icke-religiösa livsåskådningar.

Av såväl skolans verksamhetsredogörelse som intervjun med läraren framgår att det finns en medveten strategi om att ge eleverna redskap för att analysera och reflektera över ämnets stoff. I första hand introducerar läraren några centrala begrepp i undervisningen såsom gudssyn, människosyn samt den existentiella innebörden i religiösa traditioner och urkunder. Läraren menar att detta gör det möjligt för eleverna att jämföra likheter och skillnader i olika religioner och livsåskådningar. De intervjuade eleverna bekräftar att lärarens sätt att undervisa handlar om "filosofin bakom religionerna". Vidare uppger eleverna att läraren har lyckats bra med att undvika, som de benämner det, "faktaträsket" d.v.s. elevupplevelsen om att detaljstudier i olika religioner inte angår dem.

Vid intervjun med läraren framkommer att en viktig utgångspunkt för analys och reflektion i klassrummet är att hjälpa eleverna förstå att människor – såväl troende som icke-troende - utgår ifrån olika referenssystem d.v.s. olika tolkningar på tillvaron. Vidare berättar läraren att han lär ut att även människor tillhörande en och samma religion kan ha olika referenssystem då åsikter och värderingar kan vara både geografiskt och kulturellt betingade. Som exempel på detta nämner de intervjuade eleverna att klassen, i samband med diskussioner om kvinnoynen inom olika religioner, fått diskutera innebörden av hur sharialager tillämpas på varierande sätt i olika muslimska länder. Såväl de provskolan sänt in till Skolinspektionen i samband med granskningen som underlaget för projektet "Skapande och skapelseberättelser" bekräftar att eleverna får möjligheter att analysera och reflektera i kursen religionskunskap 1.

Skolinspektionens intryck av såväl lektionen med redovisningarna som lektionen med de muntliga examinationerna är att elevernas prestationer varierade i kvalité men att lärarens analysverktyg underlättade elevernas möjlighet till utveckling av analys och reflektion.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att kursen religionskunskap 1 i Peabskolan omfattar de tre områden som finns i kursplanen; religion, livsåskådning och etik. Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen ger eleverna goda möjligheter till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion.

Förutsättningar för hög måluppfyllelse

Denna bedömning utgår från läroplanen och de framgångsfaktorer som utpekas i aktuell forskning då det gäller att nå en god kvalitet i undervisningen i religionskunskap. Bedömningarna gäller om undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt om den bearbetar för eleverna rele-

vanta och aktuella samhällsfenomen. Bedömningarna gäller vidare om eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, om undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden, samt om IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling.

Undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen

Av läroplanen framgår att läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren ska också utnyttja elevernas erfarenheter av arbets- och samhällsliv och organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull.

Vid intervjun med såväl elever som läraren framgår att skolan målmedvetet arbetar med att tillgodose elevernas behov av stöd. Utöver den hjälp läraren erbjuder i klassrummet har eleverna möjlighet att träffa läraren en gång i veckan under läsläsningstiden. Det händer att stödet förekommer även vid andra tillfällen. Vid intervjuerna med rektorn respektive läraren framkommer att undervisningstiden justeras för elever som riskerar att inte nå målen, vilket innebär att de får fler lärarledda undervisningstimmar i kursen religionskunskap 1 än de som kursen tilldelats. Skolans benämning på detta kallas för individuell handlingsplan. Rektorn tillägger vid intervjun att just denna möjlighet till justering ingår i skolans policy att hjälpa varje elev så långt som möjligt med att avsluta gymnasiestudierna med fullständiga betyg. Vidare uppger såväl eleverna som rektorn att det finns stödmaterial och utrustning för de elever som har dyslexi.

Det framkommer vid intervjun att eleverna upplever det nyligen genomförda ämnesövergripande projektet som verklighetsnära och meningsfullt. Eleverna menar att metoden underlättar studierna och att *"det blir tråkigare om man ska hålla på enskilt i alla ämnen"*. Dock framgår av samma intervju att enstaka elever tycker att det är *"krångligt att hålla reda på vad som är vad"* när det är så många kurser inblandade i projektet. Skolinspektionens intryck är att projektbeskrivningen till det ämnesövergripande arbetet innehåller tydliga instruktioner om vad uppgiften handlar om, vilka förmågor eleverna ska utveckla samt hur och vad som ska examineras. Elevenkäten bekräftar att majoriteten av eleverna upplever att undervisningen tillvaratar elevernas erfarenheter och intresse. Vid intervjun med såväl rektorn, läraren som eleverna framkommer en samstämmig bild att kursen tillvaratar både de kvinnliga och de manliga elevernas intressen och erfarenheter.

I samband med intervjun framgår att eleverna uppskattade den schemabrytande aktiviteten när de genomförde studiebesök på Filadelfiakyrkan, Stock-

holms moské och Hare Krishna centret. En av de intervjuade eleverna berättar att *"det var bra att komma dem nära och prata med en troende och se hur det var"*. Läraren uppger att skolan har en positiv inställning när det gäller möjligheten att organisera och genomföra studiebesök under en halv eller heldag. Vidare framkommer vid intervjun med eleverna att de är nöjda med hur läraren kopplar undervisningen till aktuella händelser. Eleverna uppger att det i huvudsak handlar om att diskutera och debattera hur olika riter och traditioner förhåller sig till det svenska samhällets traditioner. Vidare uppger eleverna att detta tillvägagångssätt öppnar för möjligheten till större förståelse för människor med annan bakgrund och att detta har betydelse för deras framtida yrke.

Skolinspektionen bedömer att det i kursen religionskunskap 1 på Bygg och anläggningsprogrammet finns goda möjligheter för anpassning av undervisningen vad avser elevernas behov, intressen och erfarenheter. Skolans pedagogiska upplägg med ämnesövergripande projekt gör att undervisningen i kursen religionskunskap 1 på Bygg och anläggningsprogrammet upplevs som meningsfull. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren på Bygg och anläggningsprogrammet arbetar aktivt med att bearbeta för eleverna aktuella och relevanta samhällsfenomen.

Eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer

Av läroplanen framgår att eleverna genom sina studier ska stärka grunden för det för livslångt lärande. Eleverna ska bli medvetna om att nya kunskaper och insikter är förutsättningar för personlig utveckling. Detta ska syfta till att grundlägga en positiv inställning till lärande och att återskapa en sådan inställning hos elever med negativa skolerfarenheter. Varje elev som slutfört sin utbildning ska kunna använda sina kunskaper som redskap för att reflektera över sina erfarenheter och sitt eget sätt att lära. Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden, utan undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer. Läraren ska tillsammans med eleverna planera undervisningen, låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer och tillsammans med eleverna utvärdera undervisningen.

Vid intervjuer med såväl elever som läraren framkommer att eleverna, vid kursstart, ges begränsade möjligheter att lämna förslag till terminsplaneringen i anslutning till genomgången av ämnesplanen och kunskapskraven. Detta gäller både innehåll och arbetsformer. Exempelvis indikerar vissa elever att de är intresserade av att studera sekter men att läraren inte har lämnat någon återkoppling om möjlighet till detta kommer att ges. Det framkommer också av samma intervjuer att lärarens terminsplanering följs i enlighet med lärarens ursprungliga förslag. Detta gäller såväl innehåll som arbetsformer i kursen religionskun-

skap 1. Av såväl elev- som lärarintervju framgår att undervisningen utvärderas först i slutet av kursen, vilket också bekräftas av rektorn. Avseende påståendet i elevenkäten "Vi elever får vara med och utvärdera undervisningen fortlöpande" ger 33 procent av eleverna omdömet "varken bra eller dåligt" vilket är det högsta siffran bland alternativen.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla elevernas möjligheter att utöva inflytande på undervisningen för att på detta sätt ges möjlighet att ta ansvar för sina studieresultat. Vidare bedömer Skolinspektionen att skolan behöver utveckla elevernas möjligheter att utöva inflytande på undervisningen genom att se till att den utvärderas kontinuerligt. Utvärderingarna behöver också återkopplas till eleverna.

Undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

Enligt läroplanen ska undervisningen vara icke-konfessionell, saklig och allsidig. Vidare ska läraren klargöra det svenska samhällets grundläggande värden¹ och möta främlingsfientlighet och intolerans med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att finna sin unika egenart.

Vid intervjuer med elever, läraren och rektorn framkommer en samstämmig bild att Peabskolan erbjuder en trygg miljö för lärande och att detta gäller såväl i skolans gemensamma utrymmen som i lektionssalarna. Vidare framkommer i samtliga intervjuer att skolan bedriver ett aktivt arbete för att följa läroplanens grundläggande värden och att detta integreras i samtliga ämnen.

I samband med lektionsbesök observerar Skolinspektionen att lärarens sätt att ge eleverna möjlighet till diskussioner i klassen, väl fångar de olika åsikter som finns – detta inte minst med tanke på mångfalden som klassen representerar. Funderingar, frågor och diskussioner framförs av elever med respekt och nyfikenhet. Vid intervjun med elever framgår också att det råder ett öppet klimat i klassrummet och lärarens roll inbjuder till att eleverna vågar ta upp känsliga ämnen. Detta gäller såväl de kvinnliga som de manliga eleverna. En elev säger att läraren "*aldrig säger emot ens åsikter. Han respekterar ens åsikter. Ställer följdfrågor som får en att tänka.*" Vidare framkommer av såväl elev- som lärarintervjun att eleverna har insikt om att ingen religion eller religiös grupp har tolkningsföreträde eftersom läraren regelbundet återkommer till begreppet referenssystem. De intervjuade eleverna berättar också att med anledning av lärarens sätt att undervisa suddas fördomarna ut på ett naturligt sätt. Exempelen på ämnes-

¹ Avser de värden som regleras i svensk lagstiftning och i de av Sverige antagna internationella konventioner.

områden som har diskuterats i klassen är kastsystemet, homosexualitet och kvinnans ställning i olika religioner.

Eleverna har uppskattat studiebesöken på en kyrka, en moské och ett religiöst center under en schemabrytande dag. Vid intervjun med elever framgår att deltagande var frivilligt men att alla valde att delta och att studiebesöken var lärorika. Samtliga resultat beträffande påståenden om värdegrundsfrågor i elevenkäten visar ett positivt utslag vad avser undervisning i kursen religionskunskap 1.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i kursen religionskunskap 1 i Peabskolan sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling

Av läroplanen framgår att eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. Det är skolans ansvar att varje elev som slutfört sin utbildning kan använda bok- och bibliotekskunskap och modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Av lektionsobservationerna framgår att flera elevgrupper, inför de muntliga presentationerna, haft svårt att söka information på internet. I såväl intervjun med läraren som rektorn framkommer att skolans dataskåp där bärbara datorer förvaras hade utsatts för skadegörelse. Till följd av det har eleverna inte haft tillgång till datorer under perioden då det ämnesövergripande arbetet genomfördes. I samband med intervjun redogör eleverna för att de inte använder IT-verktyg i undervisningen i kursen religionskunskap 1. Om de är frånvarande från någon lektion får de ta del av lärarens muntliga sammanfattningar vid något annat tillfälle. Eleverna efterfrågar också användning av internet och direktuppspelade medier/filmer för att stödja deras kunskapsutveckling och digitala kompetens. Vidare berättar eleverna att läraren hittills inte gett instruktioner om vad man bör fundera över när det gäller var informationen på internet kommer från och vem som har skapat den.

Beträffande påståendet "Vi använder ofta datorer eller andra IT-verktyg på lektionerna i religion" visar resultatet i elevenkäten att 39 procent gav omdömet "stämmer ganska dåligt" och 28 procent gav omdömet "varken bra eller dåligt". Vid intervjun bekräftar läraren att klassen hittills inte använt IT-verktyg i undervisningen men att bildspel och filmvisning är något som han fundera på att använda nästa år. Vid intervjun med rektorn framkommer att

skolan har trådlöst nätverk och att satsning på en skolgemensam lärplattform undersöks.

Skolinspektionen bedömer att IT-verktyg ännu inte används i undervisningen i religionskunskap 1 på ett sätt som stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala kompetens. Skolan bör därför fortsätta att utveckla arbetet med IT-verktyg i undervisningen så att det stödjer alla elevers utveckling mot målen. Skolans rektor har ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att eleverna får tillgång till handledning och läromedel av god kvalitet samt andra läroverktyg för en tidsenlig utbildning, med bl.a. datorer och andra tekniska hjälpmedel.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det i stora delar ges förutsättningar för hög måluppfyllelse även om man på några områden behöver utveckla verksamheten. Peabskolan ger goda möjligheter för anpassning av undervisningen vad avser elevernas behov, intressen och erfarenheter i kursen religionskunskap 1. Undervisningen sker också i enlighet med läroplanens grundläggande värden. Skolinspektionen bedömer dock att Peabskolan behöver utveckla elevernas möjligheter att utöva inflytande på undervisningen och ta ansvar för sina studieresultat. Skolan behöver också utveckla elevernas möjligheter att utöva inflytande på undervisningen genom att se till att den kontinuerligt utvärderas. Utvärderingarna behöver också återkopplas till eleverna.

Skolinspektionen bedömer att IT-verktyg ännu inte används i undervisningen i religionskunskap 1 på ett sätt som stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala kompetens. Skolan bör därför fortsätta att utveckla arbetet med IT-verktyg i undervisningen så att det stödjer alla elevers utveckling mot målen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till en allmän höjning av undervisningens kvalitet i religionskunskap i gymnasieskolan. Detta då resultaten i ämnet nationellt sett är låga samt att tidigare studier visar att undervisningen inte genomförs så att elevers intresse för ämnet tillvaratas. Granskningen har också som syfte att medverka i processen med att implementera de nya ämnesplanerna i religionskunskap i gymnasieskolan som börjar gälla för de elever som påbörjar gymnasieutbildningen från och med hösten 2011.

De centrala frågeställningarna gäller om eleverna får undervisning i enlighet med ämnesplan och läroplan och om det skapas förutsättningar för ökad måluppfyllelse genom att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen, tillvaratar elevernas erfarenheter, behov och intresse

för ämnets frågeområden samt ger eleverna möjlighet till inflytande över undervisningen.

Metod och material

Granskningen har genomförts genom att inspektörerna innan besöket i skolan tagit del av kursupplägg, eventuella termins- och lektionsplaneringar, tidigare kursutvärderingar samt exempel på uppgifter som utgjort grund för lärarnas betygssättning.

Vid besöket har två lektioner observerats av två inspektörer. Den ena inspektören har under lektionen fokuserat på eleverna och den andra på lärarens undervisning. En elevenkät har genomförts i slutet av varje lektion. Utöver detta har sedan företrädare för eleverna samt de observerade lärarna intervjuats. Även ansvarig rektor har intervjuats. Besöket har avslutats med en återkoppling till lärare och rektor kring vad inspektörerna sett och gjort för bedömningar. Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.